

Karaliaus Zigmanto Vazos užsakymai Vilniaus Žemutinėje pilyje

Aptarti Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Zigmanto Vazos investicijas Vilniaus Žemutinėje pilyje verčia pastaraisiais dešimtmečiais susikaupę tyrėjų darbai ir juos papildanti naujai išplaukianti informacija. Istoriografija apie šį bene ilgiausiai abi valstybes valdžiusį valdovą labai plati, jos visos aptarti čia neketinama. Pažymėtina, kad lenkų autorių darbų, skirtų daugiausia Krokuvos ir Varšuvos rezidencijoms bei bažnyčioms, gausa parodyškina lietuvių tyrinėtojų dėmesio stoką šio valdovo statyboms. XIX ir XX a. abiejų šalių mokslininkai iš kitų Zigmanto Vazos fundacijų išskyrė Šv. Kazimiero koplyčią Vilniuje. Čia bus paminėti svarbiausi publikuoti darbai pagal juose keliamas problemas. Lenkų autoriai – Marianas Morelowskis, Mariusz Karpowicz, Ryszardas Mączyński, Hanna Samsonowicz – kėlė koplyčios projekto ir ją stačiusio architekto autorystės problemas, analizavo pastato architektūros stilistiką ir meninį dekorą kaip lenkų nacionalinio paveldo dalį¹. Į Abiejų Tautų Respublikos valdovą ir jo dvarą lenkų istoriografijoje buvo žiūrima tik kaip į lenkų savi-

¹ M. Morelowski, *Zagadnienie twórcy kaplicy Św. Kazimierza i kościoła Św. Teresy w Wilnie a Constantino Tencalla projektodawca kolumny Zygmunta III w Warszawie*, *Prace i Materiały Sprawozdawcze Sekcji Historii Sztuki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie*, 1935, t. 2, s. 302–303; R. Mączyński, *Kilka uwag o kaplicy Św. Kazimierza w Wilnie*, *Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, 1984, t. 29, zesz. 3–4, s. 317–330; M. Karpowicz, *Matteo Castello architekt wczesnego baroku*, Warszawa, 1994; H. Samsonowicz, *Kaplica Św. Kazimierza w Wilnie i uroczyste przeniesienie relikwii świętego w 1636 roku*, *Sztuka ziem wschodnich Rzeczypospolitej XVI–XVIII w.*, red. J. Lileyko, Lublin, 2000, s. 335–347.

monės ir kultūros reprezentantą. Vyresnės kartos lietuvių istorikai – Zenonas Ivinskis, Povilas Reklaitis, Paulius Rabikauskas – į Šv. Kazimiero koplyčią žvelgė kaip į lietuvių Jogailaičių dinastijos gyvybingumo ir kultūrinio savitumo ženklą². Pastaraisiais metais pasirodė dvi svarbios Pauliaus Žygo publikacijos, skirtos šio pastato architektūros ištakoms ir simbolikai³. Mindaugas Paknys išskyrė Šv. Kazimiero koplyčios statybą iš kitų Lietuvos valdovo bažnytinių užsakymų, tačiau vis dėlto daugiau dėmesio jai neskyrė⁴. Atskirai reikia paminėti vilniečio Mykolo Homolickio darbą, kuris pirmasis praturtino istoriografiją svarbiausiais šaltiniais bei išaiškino pagrindinius koplyčios steigimo etapus⁵. Homolickio tyrimas, paremtas kapitulos fondo dokumentais, neprarado mokslinės reikšmės ir dabar.

2003 m. šių cilučių autorė Lietuvos ir Lenkijos archyvuose pradėjo ieškoti naujų dokumentų apie Vazų dvarą Vilniuje ir dviejose publikacijose paskelbė duomenis apie valdovo rūmų statybas ir rekonstrukcijas po 1610 m. gaisro bei Šv. Kazimiero koplyčios įsteigimo peripetijas

² Z. Ivinskis, *Šv. Kazimieras. 1458–1484*, New York, 1955; P. Rabikauskas, *Koplyčia Vilniaus katedroje*, Idem, *Lietuvos globėjas Šv. Kazimieras*, Vilnius–Kaunas, 1993, p. 106–109; P. Reklaitis, *Šv. Kazimiero koplyčia Vilniuje*, Idem, *Prarastosios Lietuvos pėdsakų beiškant: Straipsniai iš Lietuvos dailės ir kultūros istorijos, rašyti 1954–1990 m. Vokietijoje*, sud. V. Jankauskas, Vilnius, 1999, p. 81–111 (pagal 1958 m. parašytą straipsnį); P. Rabikauskas, *Krikščioniškoji Lietuva: Istorija, hagiografija, šaltiniotyra*, sud. L. Jovaiša, Vilnius, 2002.

³ K. P. Žygas, *Dogma, Art and Politics: Roman Aspects of St. Casimir's Chapel in Vilnius*, *Journal of Baltic Studies*, 1996, vol. 27, no. 3, p. 175–212; Idem, *The Spirit of Austerity and the Materials of Opulence: Architectural Sources of St. Casimir's Chapel in Vilnius*, *Journal of Baltic Studies*, 2000, vol. 31, no. 1, p. 5–43. Autorius iškėlė Vilniaus vyskupo Eustachijaus Valavičiaus vaidmenį, jo nuomone nulėmusį koplyčios statybą ir pastato modelio pasirinkimą.

⁴ M. Paknys, *Mecenatystės reiškinys XVII a. LDK: Bažnytinės architektūros užsakymai*, Vilnius, 2003, p. 87, il. iii.

⁵ M. Homolicki, *Katedra wileńska: Odnowa kaplicy Św. Kazimierza, z historycznemi o dawnym jej stanie wiadomościami*, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe. Poczet nowy drugi*, 1840, t. 13, s. 5–109; Idem, *Katedra wileńska (Artykułów historycznych do opisanja kaplicy świętego Kazimierza ciąg dalszy)*, *Wizerunki i Roztrząsania Naukowe. Poczet nowy drugi*, 1840, t. 14, s. 5–81.

ir idėines paraleles⁶. Visiškai nepriklausomai tyrimus atliko lenkų dailėtyrininkas Piotras Jacekas Jamskis, 2003 m. konferencijoje paskelbęs pluoštą dokumentų iš Krokuvos Jogailos universiteto bibliotekos Rankraščių skyriaus ir išanalizavęs jų duomenis⁷. Taip beveik tuo pat metu buvo išnagrinėti ir paskelbti labai svarbūs Vazų dvaro Vilniuje istorijos dokumentai: LDK žemės išdininko Stepono Paco Vilniaus pilininkui ir Žemutinės pilies statybų prižiūrėtoji Petrui Nonhartui išduotas pakvitavimas už išlaidas Šv. Kazimiero koplyčios ir Žemutinės pilies statyboms⁸, to paties žemės išdininko laiškas karaliui Zigmantui Vazai ir kvitas Nonhartui už gautas pajamas iš smuklių mokesčio⁹. Norėtųsi pažymėti, kad šie dokumentai, buvę Berlyno rinkiniuose, buvo žinomi XIX a. Lietuvos istorikams. Žinutę apie karališkoje Berlyno bibliotekoje esančius *Regestrum actorum WXL*, Paco ir Nonharto atsiskaitymus bei Paco laiškus šio straipsnio autorė aptiko neskelbtuose Honorijaus Adomo Kirkoro rankraščiuose, saugomuose Krokuvos Jogailos universiteto bibliotekoje¹⁰.

Kaip matyti iš Paco atsiskaitymo su Nonhartu, Šv. Kazimiero koplyčios statyba prasidėjo 1623–1624 m. sandūroje (dokumente minima, kad italai Tencallos atvyko per 1623 m. Kalėdas, tad galima manyti, kad darbai galėjo prasidėti neužilgo po švenčių). Koplyčios

⁶ B. R. Vitkauskienė, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų rekonstrukcija valdant Zigmantui ir Vladislavui Vazoms, *Vilniaus Žemutinė pilis XIV a. – XIX a. pradžioje: 2002–2004 m. istorinių šaltinių paieška*, sud. R. Ragauskienė, Vilnius, 2006, p. 110–128 (čia svarbiausių šaltinių ištraukos); Idem, Šv. Kazimiero koplyčios fundacija, statybos ir dekoravimas XVII a. šaltinių duomenimis, *Šventasis Kazimieras istorijos vyksme: [vaizdis ir refleksija]*, sud. P. Subačius, Vilnius, 2006, p. 31–56 (čia prieduose skelbiami naujai surastų XVII a. dokumentų nuorašai).

⁷ P. J. Jamski, „Nauji duomenys apie Šv. Kazimiero koplyčios prie Vilniaus katedros statybą“, pranešimas skaitytas tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Lietuvos sakralinė dailė: Atodangos ir kontekstai“ (Vilnius, 2003 10 15–17).

⁸ BJ, Slav. Fol. 3 (rkps ze zbioru *Materiały z byłej Pruskiej Biblioteki Państwowej w Berlinie*), l. 135–142v: *Kwit dany Panu Nonhartowi na sumę wydaną na budynek kaplice y innych budynków na Zamku* [1623 pabaiga – 1631 07 31].

⁹ BJ, Slav. Fol. 3, l. 27–33v (*Listy Stefana Paca* [b. d.]) ir l. 139–141 (*Kwit Panu Budowniczem z Kapszczyzny*, [1631 10 07]).

¹⁰ BJ, rkps 4498, t. 17, s. 1: *szczegóły dotyczące się budowy kaplicy S. Kazimierza [...] z listu Ambrożego Grabowskiego do E. H. Tyszkiewicza pod 20.III.1858 z Krakowa*.

statybos darbai ir rezidencijos rekonstrukcija buvo arti pabaigos 1631 m. Išlikęs dokumentas yra kitų, mums kol kas nežinomų, smulkesnių sąskaitų bei faktūrų santrauka. Tai kol kas vienintelės žinios apie šį statybų laikotarpį. Pagrindinius faktus iš šio atsiskaitymo skelbė ir Jamskis savo pranešime. Tačiau šio autoriaus dėmesio nesusilaukė sąskaitose minimos išlaidos apie statybas, tuo pačiu metu vykdytas rezidencijoje. 24 441 lietuviškų grašių kapa (arba 61 104 lenkiški auksinai), panaudota šių statybų metu per šešis metus ir devynis mėnesius (nuo 1624 m. kovo 20 d. iki 1630 m. pabaigos, kaip rašoma atsiskaityme), nemažai lėšų buvo skirta rūmų remontui, pilies apsaugos kuopos vado (rotmistro) namui pastatyti, arsenalui išgrįsti, įrengti fontanus pilies sode ir t. t. Išlaidos gerokai pranoko mums žinomas sumas, mokėtas už statybas Vilniaus Žemutinėje pilyje anksčiau metais¹¹. Todėl, lygindama šias išlaidas, šio straipsnio autorė kėlė klausimą, kad didžiausios statybos Vilniaus Žemutinėje pilyje prasidėjo po 1618 ar net 1619 m.¹² Minėtas atsiskaitymas liudija dar vieną labai svarbią aplinkybę – koplyčios ir rezidencijos rekonstrukcija buvo finansuojama iš Lietuvos iždo, o tai reiškė ir atitinkamą darbų organizavimą bei jų apmokėjimą. Tai iš esmės prieštarauja Žygo keltoms mintims, kad koplyčios statybas inicijavo ir finansavo vyskupas Valavičius¹³. Visi mano minėtuose straipsniuose skelbti šaltiniai ir faktai – koplyčios steigimo aplinkybės, finansavimas, vidaus įrengimas ir pati su rūmais sujungtos karališkos *oratorium* idėja – liudija, kad Šv. Kazimiero koplyčia buvo statoma ir rūmų

¹¹ Iš išlikusių 1615–1618 m. LDK žemės išdininko Jeronimo Valavičiaus atsiskaitymų matyti, kad 1615 m. rubrikoje *na budowanie* išleista 924 lenkiški auksinai (bendros išlaidos pilies ir dvaro reikmėms siekė 15 567), 1616 m. – 4314 auksinų (iš viso 57 108), 1617 m. – 1066 (iš viso 76 095); žr. AGAD, AR, dz. 2, ks. 11, l. 120: *Liczba Jaśnie Wielmożnego Pana Jarosza Wollowicza [...] z przychodu pieniędzy stolowych do skarbu JKM należących i oddawanych, także z rozchodu ich poczawszy od [...] roku 1615 miesiąca Novembra 16 dnia aż do roku 1618 miesiąca Marca 17 dnia [...]*.

¹² Žr. B. R. Vitkauskienė, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų rekonstrukcija valdant Zigmantui ir Vladislavui Vazoms, p. 120.

¹³ Tokios kad ir aptakios formuluotės įžvelgiamos jau minėtuose Žygo straipsniuose; žr. K. P. Žygas, *Dogma, Art and Politics*, p. 175; Idem, *The Spirit of Austerity and the Materials of Opulence*, p. 5, 8 ir t. t.

rekonstrukcija atlikta pagal Zigmanto Vazos užsakymą ar norą ir išreiškė tik jo, kaip monarcho, ambicijas. Kaip matyti iš nuncijaus Antonio Santa Croce iš Varšuvos rašyto laiško kardinolui Francesco Barberini į Romą, 1630 m. pavasarį karalius ketino vykti į Vilnių pasidomėti, kaip vyksta koplyčios statyba ir gal net perkelti į ją šventuosius palaikus (*per collocare solennemente*), bet tais metais siautęs maras ir susilpnėjusi sveikata sutrukdė jam tai padaryti¹⁴. Todėl 1632 m. balandžio 30 d. Varšuvoje miręs Zigmantas Vaza šių savo užsakymų nebepamatė.

Po Liublino unijos LDK išlaikė atskirą išdą. Tam tikra šio išdo dalis – vadinama valdovo stalo pajamomis – buvo skirta karaliui ir didžiajam kunigaikščiui bei jo dvarui Lietuvoje išlaikyti, remontuoti rezidencijas ir įvairiems kitokiems su valdovo reprezentacija susijusiems reikalams. Apie tai iškalbingai liudija LDK žemės išdininko Jeronimo Valavičiaus laiškas, nurodantis, kad Krokuvos pilies valdytojų pavyzdžiu Vilniaus tijūnijai priklausančių valdų pajamos turi būti skiriamos Žemutinei piliai išlaikyti¹⁵. Turimi dokumentai rodo, kad LDK žemės išdo kontora buvo Žemutinėje pilyje, čia saugojo išdo lėšas ir buvo sudaryta iš kelių asmenų: paties didžiojo žemės išdininko, išdininko (vad. *skarbnik*) ir vieno ar kelių išdo raštininkų¹⁶. LDK išdas gaudavo pajamas iš įvairių šaltinių, daugiausia iš vadinamųjų ekonomijų (svarbiausios buvo Gardino, Brastos, Kobryno, Šiaulių, Mogiliavo ir t. t.), taip pat iš muitų, ki-

¹⁴ W. Leitsch, *Finanse i działalność budowlana dworu królewskiego w latach 1626–1629*, tłum. B. Ostrowska, *Zamek Królewski w Warszawie*, Warszawa, 1999, išn. 65: laiško originalas Archivio Segreto Vaticano, Nunziatura di Polonia 42 A, fol. 11.

¹⁵ AGAD, AR, dz. 5, nr 17966: [w Grodnie, 1614 12 14] *List Jarosza Wołłowicza, podskarbiego ziemskiego WXL do obywateli powiatu oszmiańskiego. [...] Do tego i insze drobne dzierżawki summami onerowane przykładem Wielkich Rządów krakowskich przy Ciwoństwie Wileńskim iako Uciang, Dawgieliszki, Ławaryszki, Rakońszczyki, Młyny wileńskie, Horodnictwo z drewnictwem wileńskim, woskownictwo, Moyszagała, Wierszupyy Kiernowo do Zamku Wileńskiego podług Przywileiu J K M o tym prywatnego powagą seimową, aby to stwierdzono było Ich Mci P. P. Posłom swoim porzucić będziecie raczyli. Gdyż zaiste pod ten czas ten Zamek tak wielki y kosztowny nie ma ktoby do niego wrota zamknął, albo umiott bez nakładu skarbowego.*

¹⁶ A. Filipczak-Kocur, *Skarb litewski za pierwszych dwu Wazów, 1587–1648*, Wrocław, 1994, s. 27–32.

tokių mokesčių, žydų ir miestiečių. Vienas paslaptingiausių įplaukų šaltinių, minimas daugelyje XVII a. LDK išdo dokumentų, – tai privačios valdovo pajamos (*pokojowa szkatula króla*). Įplaukas į šią privačią valdovo skrynėlę sunku susekti, bet kaip taisyklė atskaitymai iš jos į žemės išdą nurodomi reguliariai. LDK išdo struktūra ir jo savarankiškumas labai tiksliai apibūdinami po 1780 m. rašytame dokumente „Žinios apie išdininko pareigybę Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje“¹⁷. Surinkti dokumentai rodo, kad iš LDK išdo buvo mokama tik Lietuvoje užsakymus vykdantiems vietiniams ir atvykėliams amatininkams ir menininkams. Tai reiškė, kad jie buvo priimami tarnybon Vilniaus dvare, kuris buvo suprantamas kaip savarankiška ūkinė organizacija. Kai kurie iš jų visam laikui likdavo Lietuvoje, užsitarnaudavo čia privilegijų, įsigydavo privačios nuosavybės. Kiti išvykdavo į Lenkiją ar kitas valstybes. Tokia buvo tų laikų praktika, taikyta Europos dvaruose. Netgi Antrasis ir Trečiasis LDK statutai pabrėžė, kad „jeigu kokiems užsieniečiams [...] duotume žemes, dvarus, sodžius ar žmones, tai jie turi už tai tarnauti Didžiajai Lietuvos Kunigaikštijai; o jei kas jai tarnauti nenorėtų, tam jokių privilegijų nei mes, nei mūsų įpėdiniai laikyti neprivalome“¹⁸. Ligšiolinėje literatūroje didžiojo kunigaikščio dvaras kaip savarankiška ūkinė institucija Abiejų Tautų Respublikoje, tarnaujanti tam pačiam dviejų valstybių valdovui, tirta nebuvo. Išmokos amatininkams ir dailininkams, dirbantiems Lietuvos didžiojo kunigaikščio dvare Vilniuje, kontraktai, pasirašomi tam tikriems darbams atlikti, sutartys apie jų priėmimą tarnybon Vilniaus dvare už tam tikrą fiksuotą metinį atlyginimą (jurgeltą), pagaliau įvairios privilegijos ir malonės, valdovo teikiamos už gerą tarnybą – visi šie dokumentai sudarė svarbią valdovo dvaro bei žemės išdininkų kanceliarijos dalį. Kai kurie jų – daugiausia privilegijos ir servitoratai – pateko ir į Lietuvos Metriką. Minėtas Stepono Paco atsiskaitymas rodo, kad 1624–1631 m. Costante Tencalla (dokumente – *Costante*

¹⁷ Krokuva, Biblioteka Czartoryskich, rkps 964, s. 515–516: [po 1780] *Wiadomość o Urzędzie Skarbnego w Wielkim Xe Litewskim.*

¹⁸ A. Viskantas, Leonas Sapieha (1557–1633), *Lietuvių tauta*, 1935, t. 5, p. 246–247.

Tenkala) buvo valdovo dvaro architektas ir akmentašys¹⁹. Prieš atvykdamas į Vilnių jis, atrodo, Lenkijoje nedirbo, nors ir galėjo kurį laiką gyventi Krokuvoje arba Varšuvoje. 1627 m. vasario 25 d. karalius pasirašė raštą žemės išdininkui Kristupui Naruševičiui, jog norėdamas privilegijoti brolius Tencallas – Costante (*Konstantyn*) ir Giacomą (Jacopą, dokumente – *Jakub*) – dirbti statybose Vilniaus Žemutinėje pilyje, skiria jiems po 50 auksinų per metus rūbams arba audiniams įsigyti²⁰. Šis potvarkis patvirtina, kad abu broliai Tencallos didžiųjų statybų Žemutinėje pilyje laikotarpiu buvo Lietuvos dvaro tarnyboje. Potvarkį klaidingai suprato ir neteisingai pakomentavo Samsonowicz, manydama, kad laiške nurodyta visa iš Lietuvos išdo akmentašiams Tencalloms mokėta suma²¹. Kita jų atlyginimo dalis atsispindi Stepono Paco atsiskaityme, tik čia dar pasakyta, kad tokią pačią sumą gauna ir mūrininkas Balceris²². Toliau Pacas pagal Nonharto pateiktus dokumentus pažymi, kad abiems broliams Tencalloms už darbą koplyčioje dar sumokėjo 400 lietuviškų kapų. Tai rodo, kad Tencallos vykdė valdovo užsakymus ir pilies rūmuose, ir koplyčioje. Atlyginimai, kuriuos jie gaudavo iš valstybės išdo, liudija, kad broliai dirbo labai svarbius, išskirtinius darbus Vilniaus Žemutinėje

¹⁹ BJ, Slav. Fol. 3, l. 136: *Constante(mu) Tenkalowi wlochowowi kamiennikowi KJMci, od przybycia onego do Wilna, dnia 25 Decembra w roku 1623 do wyiechania iego do Wloch dni 25 Novembra roku 1628, za miesięcy 59. Po zwroceniu zaś tegoż Constante(go) z Wloch do Wilna dnia 11 July w roku 1629 do dnia takowegoż 25 Decembra roku 1630, za miesięcy 17, wszystkiego za miesięcy siedmdziesiąt sześć, płacąc na miesiąc podług rozkazania JKMc po złotych pięćdziesiąt dat kop tysiąc pięćset dwadzieścia.*

²⁰ LVIA, LM-455, l. 82–82v: [1627] *List do Pana Podskarbiego żeby dwom Kamiennikom wileńskim Tękalom za barwę dawał pol. zł. 50 w kozdy Rok.*

Zygmunt III

Wielmożnemu Krzysztofowi Naruszewiczowi Podskarbiemu Wielkiemu. [...]

Przychęcając do roboty naszey zamkowcy kamienników dwu starszych wileńskich Konstantyna i Jakuba Tenkalów [...] za sukno po pięćdziesięciu złotych na rok obiema [...], pomienionym Tenkalom na kozdy rok poki przy robocie naszey będą po pięćdziesięciu złot. polskich bez żadney trudności na suknie. [...] za tym listem naszym aż [...] onych na służbę będzie przyjęto.

W Warszawie 1627.II.25. Krzysztoph Korwin Gosiewski, pisarz WXL.

²¹ H. Samsonowicz, op. cit., s. 336, išn. 6.

²² BJ, Slav. Fol. 3, l. 136v.

pilyje²³. Costante Tencalla statė marmurinius židinius valdovo apartamentuose, taisė akmeninius durų aprėminimus (*poprawa uszaków*), projektavo ir kalė herbus (iš alebastro). Jam buvo pavesta apskaičiuoti ir teikti labai brangaus iš Prancūzijos ir Belgijos gabenamo marmuro bei Gotlando smiltainio luitų matmenis šio akmens tiekėjams²⁴. Iš Paco atsiskaitymo aiškiai matyti, kad visus šešerius metus Costante Tencalla buvo šių statybų vadovas. Jam padėjo brolis Giacomo (Jacopo), kuriam teko vykti į Varšuvą pas karalių derinti koplyčios projektą²⁵. Visi kiti pilies amatininkai – dailidės, šaltkalviai, staliai, vandentiekio tiesėjai – atlygio gaudavo gerokai mažiau.

Šių ankstesniems tyrinėtojams nežinomų faktų šviesoje labai sudėtingas tampa karališko architekto Matteo Castello įnašas Šv. Kazimiero koplyčios statybose. Lenkų literatūroje, ypač po Karpowicziaus paskelbtų tyrimų, įsitvirtino teiginys, kad Costante Tencalla tik užbaigė koplyčios statybą maždaug 1632–1636 m. laikotarpiu²⁶. Koplyčios projekto autoriaus problemos nepadeda išspręsti ir neseniai paskelbti papildomi duomenys apie išmokas vienam iš brolių Tencallų 1625–1629 m.²⁷ Cituoto šaltinio ištraukoje (nors mes

²³ Palyginkime: už darbą Vilniuje nuo 1623 12 25 iki 1628 11 25 ir nuo 1629 07 11 iki 1630 12 20 Costante Tencalla gavo 1520 kapų, Giacomo už kiek trumpesnę laiką – 1420, be to, dar papildomai 400 kapų. Tokio atlyginimo negavo nė vienas šiose statybose dirbęs amatininkas. Mūrininkas iš Krokuvos Balceris gavo 826 kapas, kiti amatininkai gerokai mažiau.

²⁴ BJ, Slav. Fol. 3, l. 33v: Stepono Paco laiškas Zigmantui Vazai, 1630 m. (?) gegužės 24 d. iš Prienų: [...] *tak wiele tego kamienia szarego* [Gotlando smiltainio] *y pod taką miarę wystawić, iako mu na osobnym scripcie od Constantego podano.*

²⁵ BJ, Slav. Fol. 3, l. 136v: *Jakubowi wlochowowi wyslanemu do Króla JeMci, z wizerunkiem kaplice S. Kazimierza [...]*

²⁶ M. Karpowicz, op. cit. Koplyčios architektūrą ir skulptūrinį dekorą autorius priskyrė Castello, remdamasis tik stilistiniais panašumais su kitais šio architekto darbais. Nauji šaltiniai apie koplyčios statybą iš esmės nepaneigia Karpowicziaus kategoriško teiginio, kad koplyčią projektavo Castello, bet verčia jį labai atidžiai peržiūrėti, atsižvelgiant į abiejų architektų bendradarbiavimo galimybes.

²⁷ W. Leitsch, op. cit., s. 116–118: *Pod datą 5 marca 1627 znajdujemy następujący zapis: „Panu Mateuszowi, architektowi włoskiemu, na jego kuzyna w Wilnie, mającego fl. 30 – na miesiąc, za 18 miesięcy od 1 septembris 1625 do ultimo februarii 1627 należy się fl. 540, – z tego ksiądz Piasecki w Rzymie przekazał fl. 200, – resztę płacę ja fl. 340. Išn. 63 autorius pateikia ir tolesnius duomenis iš karališko dvaro Varšuvoje sąskaitų: wypłata 330 fl. – 1.III.1627 – 31.I.1628*

nežinome, kaip ji skamba originale) pasakymas, kad išmokos duodamos architektui Matteo Castello perduoti „giminaičiui Vilniuje“, gali reikšti, kad šiuos pinigus turėjo gauti arba Giacomo, arba Costante. Dar įdomiau tai, kad dalis pinigų Castello buvo įteikta Romoje. Iš Paco atsiskaitymų žinome, kad Costante į Italiją iš Vilniaus išvyko 1628 m. lapkričio 25 d. ir sugrįžo 1629 m. liepos 11 d., o Giacomo – 1628 m. gruodį – 1629 m. gruodį. Itin įdomus yra komentaras, kad 1628 m. lapkričio 28 d. architektui kelionei išmokama 150 auksinų. Tai visiškai sutampa su Costante kelione į Italiją. Kodėl valdovo išdas apmokėjo šias meistrų keliones? Šios informacijos šviesoje neatmestina prielaida, kad koplyčios projektą Tencalla galėjo atsivežti iš Romos, o vėliau Vilniaus statybų reikalais vėl vyko į Italiją.

Pavyko rasti dokumentą, iš kurio matyti, kad jau 1639 m. Costante Tencalla tapo Varšuvos pilies statybų prižiūrėtoju²⁸. Jis jau anksčiau garsėjo kaip architektas, nes apie 1632 m. rašytame laiške minimas „Konstantinas“, architekto Matteo Castello sūnėnas, kuris galėtų užsiimti Lenkijos vicekanclerio Tomo Zamoiskio (Tomasz Zamojski, 1628–1635) statybomis vietoj architekto Bartolomeo Luigi Avanzino²⁹. Taigi iš Vilniaus Costante pasitraukė. Tuo tarpu jo brolis Giacomo Paco atsiskaityme minimas atvykęs į Vilnių kartu su Costante 1623 m. gruodžio 25 d. ir dirbęs čia su pertrauka iki 1630 m.

(12.II.1628), wypłata 300 fl. – 1.II. – 30.XI.1628 (20.XI.1628), i ostatnia wypłata 210 fl. Za okres 1.XII.1628 – 30.VI.1629 (22.VI.1629), a także wypłata w wysokości 150 fl. (20.XI.1628) podarowanych architektowi na drogę, który w czerwcu 1629 roku pojawia się jednak znowu w Warszawie. Dokumentu kalba – vokiečių.

²⁸ Anno 1639 [sausio 2 d.]. Registr placenia rzemiesnikom JKM potrzeb należących do Zamku Warszawskiego. [...] Pan Constanti potrzebi należące do budunku zawiaduje [...] (AGAD, dokumentų mikrofilmai iš Švedijos Riksarkivet Stokholme, mf. 55: Extranea. 80. IX. Polen.).

²⁹ Laiškas, kurį nežinomam asmeniui parašė kun. Pšemyslavas Rudnickis, išliko Zamoiskių archyve (BN, BOZ, seria I, t. 20, plik 240, nr 1–3). Jo nuorašą turėjo pasidaręs Mykolas Brenšteinas, pagal kurį ir cituojama: *W liście bez roku, dat. z Krakowa, 29 kwietnia, Rudnicki (Przemysław) donosi o ugodzeniu robót dla podkanclerzego (Tomasza Zamojskiego) architekta Avanzino (Bartłomieja Lugi), który nie podpisał (z powodu zajęcia inną robotą) [umowy], na jego miejsce poleca on obok Mateusza, architekta bawiącego w Warszawie, także jego syna nowca Konstantyna, który budował kaplicę Św. Kazimierza w Wilnie*; žr. BN, rkps IV.10645: M. Brensztein, *Notatki o Wilnie*, l. 100.

gruodžio 11 d., ir vėliau dirbo akmentašystės darbus Žemutinėje pilyje ir buvo apmokamas iš Lietuvos išdo 1643–1644 m.³⁰ Tai svarbūs faktai Lietuvos ankstyvojo baroko architektūros istorijai. Jie padeda suprasti XVII a. pirmame trečdalyje sukurtų pastatų stilistikos panašumus. Turime pagrindo manyti, kad nuo 1624 m. abiejų brolių Tencallų kaip architektų ir akmentašių įtaka šioje Lietuvos Baroko raidos fazėje buvo labai didelė. Savarankiškos Lietuvos išdo pajamos ir didžiulės lėšos, skirtos Vilniaus Žemutinės pilies rūmų rekonstrukcijai bei Šv. Kazimiero koplyčios statybai leido nusamdyti brangiai apmokamus brolius italus, atgabenti brangias statybines medžiagas (beje, kiek kainavo marmuras Nonhartas nežinojo, nes karaliaus tiekėjai jam tų išlaidų nepateikė), apmokėti kelių metų akmentašių darbus. Visa tai lėmė šio komplekso išskirtinumą ir didelę meninę vertę.

Reziumuojant anksčiau pateiktus faktus, galima pateikti keletą prielaidų. Didžiausias ir bene brangiausias Lietuvos išdui kainavęs karaliaus Zigmanto Vazos meninis užsakymas – Šv. Kazimiero koplyčia – buvo didingesnio, iš pamaldžių katalikiškos Europos valdovų praktikos nusižiūrėto plano dalis. Atkreiptinas dėmesys, kad savo ambicingumu šis planas pranoko daugelį tuometinėje Europoje įgyvendintų panašių sumanymų – nė vienas valdovas neturėjo galimybės sujungti savo apartamentų su šventove, kuri kartu yra ir šventojo kapas (italų kalboje *confessione* – bažnyčios požemis, lenkų – *konfessja* – šventojo kapas po altoriumi, dažniausiai išskirtas baldakimu)³¹. Paco pakvitavime yra trumpa žinutė, kad rekonstrukcijos metu buvo

³⁰ AGAD, AR dz. 5, nr 1470: *Listy Jana Bryndzy do Mikolaja Kiszki. 1642–1643*, l. 1–44. Išrašai publikuoti K. Mikocka, *Nowe materiały dotyczące budowy kaplicy Św. Kazimierza w Wilnie, Kwartalnik Architektury i Urbanistyki*, 1981, t. 26, zesz. 3–4, s. 237–247. Autorė netapatino laiškuose minimo akmentašio Jokūbo su Giacomo Tencalla; šių asmenų nesusiejo ir Ryszardas Mączyński (žr. R. Mączyński, op. cit.). Duomenis apie akmentašio Jokūbo darbus žr. AGAD, AR, dz. 2, nr 1211, l. 25: [1640 12 08 – 1644 03 14] *Liczba pieniędzy Kr. I. M. stołowych [...] za podskarbstwa Jasnie Wielmożnego Jmci Pana Mikolaja z Ciechanowca Kiszki podskarbiego WXL [...]*.

³¹ Apie šio tipo sakralinius statinius plačiau žr. R. Mączyński, *Nowożytnie konfesje polskie: Artystyczne formy gloryfikacji grobów świętych i błogosławionych w dawnej Rzeczypospolitej*, Toruń, 2003.

čerpėmis perdengta galerija į zakristiją³². Galima spėti, kad jau gerokai anksčiau iki pradėdant statyti Šv. Kazimiero koplyčią, rūmai buvo sujungti su katedra mūriniu praėjimu. Daugiau apie rūmus ir katedrą jungusias galerijas sužinome iš 1640–1644 m. LDK žemės išdininko Mikalojaus Kiškos atsiskaitymo. 1643 m., karaliui Vladislovui Vazai skubant į Vilnių (čia turėjusios vykti šv. Juozapo Kuncevičiaus kanonizacijos iškilmės), susigriebta remontuoti ir marmuru iškloti galeriją, jungusią Šv. Kazimiero koplyčią su karaliaus apartamentais. Išdininko patikėtinis Jonas Brindza savo laiškuose keletą kartų paminėjo akmentašį Jokūbą, kuris labai kruopščiai remontavo galeriją (*ganek*), klojo akmeniu jos grindis, taisė perdengimą³³. Šį asmenį tenka tapatinti su jau minėtu Giacomo Tencalla. Taip manė ir Samsonowicz, tyrusi 1636 m. šv. Kazimiero relikvijų perkėlimo iškilmų šaltinius³⁴. 1644 m. pavasarį Kiška jam sumokėjo 468 lenkiškus auksinus ir 29 grašius už galerijų remontą³⁵. Sugretinus šias žinutes, peršasi išvada, kad 1643 m. rudenį buvo skubama perdengti ir akmeniu apdailinti galeriją, jungusią koplyčią su rūmais ir, galbūt, kitas rūmų galerijas. Architektūriniai rytinės katedros sienos tyrimai parodė, kad antrasis rūmų aukštas buvo sujungtas su katedra. Pastarosios sienoje šioje vietoje rasta užmūryta anga.

³² BJ, Slav. Fol. 3, l. 137: *Tatarzynowi od przywiezienia dachówki z Królewca, na pokrycie wschoda zakrystyjnego, dano kop trzy gro: 54.*

³³ AGAD, AR, dz. 5, nr 1470. Iš Brindzos laišku, rašytų Vilniuje nesančiam Kiškai (kuris tuomet, matyt, jau sunkiai sirgo, nes 1644 m. pavasarį mirė), aiškėja, kad 1643 m. rugsėjo ir spalio mėnesiais, prieš pat karaliaus Vladislovo Vazos atvykimą, buvo svarbu sutvarkyti galeriją, jungusią Šv. Kazimiero koplyčią ir rūmus. Kadangi visuose laiškuose kalbama apie remonto darbus koplyčios viduje (pvz., augsavimo, stiuko lipdybos, tapybos) ir iš išorės (keičiama perdengimo skarda, pastatyti pastoliai), juose minimus darbus prie galerijų (*kamienie na potrzebę zamkową przywieziono dawno i Jakub kazal porzezać; [...] strony Jakuba kamiennika resztowanie już gotowe [...]; [...] strony robót zamkowych [...]. Jakub kamiennik kamieniem sadzi na ganku posadzkę pilno i bardzo będzie dobrze i warówno; [...] jedną stronę poczauwszy od przychodu aż do rogu wysadził; [...] blachę tą, którą zdejmuję z tego ganku [...]*) reikia suprasti kaip integralią to paties koplyčios remonto dalį. Šiuos Brindzos laišku tekstus taip pat interpretavo ir Mączyński (op. cit., s. 319).

³⁴ H. Samsonowicz, op. cit., s. 338.

³⁵ AGAD, AR, dz. 2, nr 1211, l. 25: *Jakubowi Kamiennikowi na opatrzenie ganków żeby woda nie zaciekała za trzema razy dano 368.29. Temuż dopłacono 100.*

Apie privačius valdovo apartamentus vakarinėje rezidencijos dalyje pirmą kartą užsimenama Lietuvos Metrikoje išlikusiame Zigmanto Vazos laiške Vilniaus vaivada Leonui Sapiegai, datuotame 1627 m. vasario 25 d. Jame reikalaujama perkelti smarvę skleidžiančią kalėjimą į kitą vietą, prie Tribunolo. Apartamentai apibūdinami *Palace nasze nad Bramą zbudowane*. Laiškas leidžia manyti, kad 1627 m. pagrindiniai rūmų rekonstrukcijos darbai jau buvo baigti, vieta karaliaus apartamentams suformuota. Nors Zigmantas Vaza tuo metu Vilniuje nebuvo, jis rūpinosi savo naujosios rezidencijos komfortu. Laiško tonas įsakmus, jame jaučiama tarp valdovo ir Vilniaus vaivados buvusi tam tikra įtampa ir, atvirkščiai, palankumas pilininkui ir pilies statybų prižiūrėtojui Petrui Nonhartui³⁶.

Koplyčios ir rūmų ansamblio vieningumo idėja dar geriau išryškėja, jei atkreipiame dėmesį į 1636 m. jau galutinai įrengtą koplyčios vidų. Kaip žinome, Šv. Kazimiero koplyčios altorius buvo sunaikintas 1655 m. maskvėnų antpuolio metu. Išliko keletas šio altoriaus aprašymų, iš kurių plačiausiai žinomi amžininkų, 1636 m. rugpjūčio 14 d. dalyvavusių šv. Kazimiero relikvijų perkėlimo į naująją koplyčią ceremonijoje, pasakojimai. Šių iškilmų metu į koplyčioje buvusį altorių atkreipė dėmesį jose dalyvavęs popiežiaus nuncijus arkivyskupas Mario Filonardi, apibūdinęs jį savo laiškuose iš Vilniaus³⁷. Albertas Stanislovas Radvila paliko tik žinutę savo garsiajame dienoraštyje³⁸.

³⁶ LVIA, LM-455, l. 82v: [1627] *List do Pana Woiewody Wileńskiego o odmianę Turmy. Zygmunt III*

[...] *Iz Turma w Zamku Wileńskim na Miejsu niesposobnym teraz iest, gdyż wszystkie wilgotności, smrody z tamtąd ku Palacom się naszym nad Bramą zbudowanym od więzińców obracają. Tedy chcemy mieć abyś Uprz: Wa: tey to ustąpić kazal, a my Urodzonemu Piotrowi Nonhartowi Budowniczem i Horodniczemu nadzorze Wileńskiemu tą Turmę, która iest na tyle tey izby, kędy Trybunał będąc, naprawić nakazujemy. Pewniemy iż Uprz: Wa: namniemy w tym woli naszey [...] w Warszawie 1627.II.25.* Taip pat žr. B. R. Vitkauskienė, op. cit., p. 121.

³⁷ Ištraukas iš M. Filonardi laiško, rašyto kardinolui Francesco Barberini, publikavo H. Samsonowicz, op. cit., s. 342, išn. 24.

³⁸ *Pamiętniki Albrychta Stanisława x. Radziwiłła, kanclerza W. Liteuskiego. Wydane z rękopisu przez Edwarda Raczyńskiego*, t. 1, Poznań, 1839, s. 324: *O godzinie 7. wieczornej weszła trumna Kazimierza S. do kaplicy na naznaczone od wieków miejsce translacji ciała jego, i wpuszczona w drugą srebrną trumnę, i wesołe Te Deum ten tryumf zakończyło.*

Dar vieną altoriaus aprašą žinome iš XVII a. antros pusės koplyčios klebono Mykolo Zgierskio pranešimo, pateikto 1698 m.³⁹

Šv. Kazimiero altoriaus problematikai didelį straipsnį neseniai skyrė Piotras Jamskis⁴⁰. Straipsnio pradžioje autorius pažymėjo, kad ketina rengti didesnę studiją apie Šv. Kazimiero koplyčią. Straipsnis svarbus koplyčios interjero tyrimams, tačiau nagrinėjant archyvinius šaltinius neišvengta daugelio netikslumų⁴¹. Autorius įdėjo daug darbo, lygindamas minėtus Šv. Kazimiero koplyčios altoriaus aprašymus ir jais vadovaudamasis net pabandė pateikti šio altoriaus rekonstrukcijos projektą. Deja, visi iki šiol žinomi aprašymai šiek tiek skiriasi vienas nuo kito ir yra labai netikslūs. Jamskis taip pat nurodė 1636 m. altoriaus aprašą, kurio laisvą atpasakojimą publikavo Paulius Rabikauskas⁴². Tačiau patikrinus Rabikausko pateiktą nuorodą į

³⁹ VUB RS, f. 57, b. 53–12: [1698] *Interes kaplicy królewskiej Św. Kazimierza. [...] w ołtarzu hebanowym wielkim, Najjasniejszych królów Polskich wystawionym kosztem [...] osób wielkich szczyrosrebrnych auszpurskiej roboty N. 8. To iest krzyż wielki bardzo szczyroszerbrny, na nim osoba Ukrzyżowanego Chrystusa wielka srebrna, osoba N. P. Marji z iednej strony, osoba Św. Jana z drugiej, których osób a lateribus znow Dwie statuy, nad którymi zwyż były 3 statuy te wszystkie szczyro srebrne, et Justa Magnitudinis wzrostu człowieka, jako i powiedziai, kturzy na ten patrzali ołtarz. A oprócz tego, sam ołtarz gdzie się Sacrificia Missae zwykly odprawowa-ne [...] pod którym Ciało Świętego lokowane było, był srebrny. Item Truna, w której iego święte Depositum includebatur wielka tak że szczyro srebrna była, wot srebrnych tak wielka liczba, że ich waga wynosiła 424 grzywien, skoycy 17. Oprócz tego statua Św. Kazimierza, item lichtarzów srebrnych wielkich, miejscami złocistych 4.*

⁴⁰ P. J. Jamski, Ołtarz relikwiarzowy w wileńskiej Kaplicy św. Kazimierza w pierwszej połowie XVII wieku, *Barok. Historia – Literatura – Sztuka*, 2005, nr 12/2, s. 41–71.

⁴¹ Ibid., s. 42, išn. 3 autoriaus nurodyti dokumentai, kuriais naudojosi Homolickis, visi yra išlikę Vilniaus universiteto bibliotekoje ir Lietuvos valstybės istorijos archyve. Nemažai painiavos yra p. 45; neaišku, kuo remiantis Stepono Paco laiškei Zigmantui Vazai nurodomi su 1631 m. data. P. 50 klaidingai nurodoma, kad 1655 m. vyskupas Tiškevičius išvežė šv. Kazimiero karstą į Ružanus, tuo tarpu tai padarė kapitulos nariai, o vyskupas išvyko į Karaliaučių, kur neužilgo mirė. P. 51, išn. 47: 1665 m. Vilniaus pinigų kalyklos prabuotojas Hansas Trilneris jau nebegyveno, tad negalėjo pasirašyti karaliaus Jono Kazimiero reskripto. Nesuspriatimu tenka laikyti p. 53, išn. 58 skelbiamą informaciją, kad 1784 m. sidabrinis šv. Kazimiero karstas buvo pavogtas, akivaizdu, kad kapitulos aktuose kalbama apie kitą, mažą relikvijorių.

⁴² P. Rabikauskas, Didžiosios šv. Kazimiero šventės Vilniuje 1604 ir 1636 metais, Idem, *Krikščioniškoji Lietuva*, p. 229–230: „Altoriaus apačioje (*sub mensa*) per paausiuotus pinučius buvo galima matyti reto juodmedžio šventojo grabą, į kurį buvo įdėtas per procesiją neštas sidabrinis sarkofagas-relikvijorius. Šis buvęs pagamintas iš gryno augsburginio sidabro.

Acta Sanctorum, Martii, p. 345 (Joannes Bollandus, *Acta Sanctorum Martii...*, Antverpiae, 1668, t. 1, p. 337–357 (S. Casimirus)), šio aprašo nepavyko surasti. Matyt, rengiant knygą įvyko apmaudi klaida. Nors Jamskis ir pacitavo Rabikausko pateiktą aprašą, bet savo rekonstrukcijoje į jį atsižvelgė ne iki galo. Todėl, atrodo, buvo prasminga ieškoti tokios vertingos informacijos originalo. Pasirodė, kad Rabikauskas šias žinias nurašė iš Romos jėzuitų provincijos archyve saugomos 1636 m. parašytos Vilniaus jėzuitų kolegijos istorijos. Štai tikslus jėzuitų kronikininko padarytas altoriaus aprašymas ir jo vertimas:

[...] *Stetit tandem circumducta Arca cum suo thesauro intra marmoreum sacellum a Sigismundo III ex fundamentis, a Vladislao IV in culmen hoc Anno feliciter porrectum, quod totum Paro coque vario & Florentino lapide ut summa arte, ita profuso aere largissimo constructum instar speculi lucidissimi fulget in obtutibus commeantium. Hic ad mentem plane D. Ambrosii reposita est victima Regia triumphalis in locum, ubi Christus est hostia, sed ille super altari, qui pro nobis passus est, iste sub altari, qui illius redemptus est passione. Ipsum vero altare 100.000 talerorum imperialium constans, sub cuius mensa per inauratos cancellos augusta tumba visitur, nec vulgari ligno hebenino totum splendicat denasque integras tricubitalibus non minores e purissimo fusas argento statuas numerat. Basi affabre factae & venuste expositae ampla contignatio quatuor columnas striatas argento vermiculatas cum capitellis alisque solida lamina illuminatis complectens incumbit. In cuius campo medio supra tabulam argenteam excisae Hierosolymae effigie spectabilem Christus de Cruce inter matrem discipulumque dilectum pender. Ibidem inter collateralium intercolumniorum altero S. Sigismundus, Rex & Martyr, in altero vero S. Casimirus, Princeps Confessor, consistit. Claudit superne has tres inferiores testudines Superficies*

Iš visų pusių jį puošė meniškai išdirbti šventojo gyvenimo įvykių ir per jo užtarimą įvykusių stebuklų vaizdai. Visas kainavęs virš 70 000 imperialinių talerių. Ten pat, altoriaus apačioje, aplinkui buvo įtaisyta 10 sidabrinų statulų. Viršutinėje altoriaus dalyje stovėjo 4 išilgai išvargotos (*striatae*) kolonos, sidabro papuošimais apraizgytos, su gražaus meno kapiteliais. Tarp kolonų, ties altoriaus viduriu, virš sidabre išgraviruoto Jeruzalės vaizdo, dominavo kryžius su iš šalių stovinčiais Sopulingąja Motina ir šv. Jonu apaštalu. Tarp dviejų kolonų vienoje pusėje stovėjo šv. Zigmantas, karalius ir kankinys, antroje – šv. Kazimieras, karalaitis ir išpažinėjas. Virš kolonų ir centrinio Nukryžiuotojo paveikslu buvo ir šv. Dvasios atvaizdas, balandžio pavidalo, su į visas puses sklindančiais spinduliais, o kampuose – šv. Petro ir Pauliaus statulos. Pačioje altoriaus viršūnėje šį didingą meno kūrinį užbaigė triumfuojančiojo Kristaus paveikslas su dviem angelais iš šalių. Prieš altorių pakabinta auksinė lemputė buvusi 6000 lenkiškų auksinių vertės“.

*longior, Spiritum S. in specie columbae radios procul vibrantem continens, ad cuius utrumque extremum S. Petrus et S. Paulus in suis pinnacidiis insistent, supremam partem Christi triumphantis Icon premit et hinc inde duo Angeli supra suas bases constituti absolvunt totum opus. Accessit denique tam preciosae moli aurea lampas ante sacrorum Lysanorum Aram appensa, 6000 aureorum aestimata. [...]*⁴³

Galima apsuptyti (žmonių (?) arba aptaisyti brangiomis medžiagomis) sakofagas su savo lobiu sustojusio marmurinėje koplyčioje, Zigmanto Vazos [pradėtoje statyti] nuo pamatų, o Vladislavo Vazos šiemet laimingai išvestoje iki viršūnės, kuri visa, pastatyta iš įvairaus florentietiško marmuro [Paro (salos) akmenis, t. y. marmuro], pasižyminti tiek puikiausiu menu, tiek dosniausiais išleistais pinigais, atvykstančiųjų akyse spindi tarsi ryškiausias veidrodys. Čia tiesiog pagal šv. Ambraziejaus mintį triumfuojanti karališka auka padėta vieton, kur auka yra Kristus – tas, kuris už mus kentėjo, ant altoriaus, o anas, kuris jo kančia buvo atpirktas, po altoriumi. Pats gi altorius, 100 000 imperinių auksinių (imperialų) vertės, po kurio mensa pro paausutas grotelės matomas šventasis karstas, visas spinduliuoja nepaprastu juodmedžio medžiu ir turi dešimt nemažesnių už triuolektines statulų, kurios visos nulictos iš gryniausio sidabro. Ant puikaus darbo ir gražiai pastatytos „išeksponuotos“ bazės gula didelis ir puošnus [altoriaus] tarpsnis, turįs keturias kaneliuotas ir raižytas sidabro papuošimas išvarpytas kolonas su kapiteliais ir „sparnais“, puoštais tvirta skarda [brangia aukso arba sidabro skarda]. To [tarpsnio] viduriniame lauke sidabrinis Jeruzalės atvaizdas, kuri(s) verta(s) dėmesio išraižytu paveikslu – ant kryžiaus tarp motinos ir mylimojo mokinio kabantis Kristus. Ten pat šonuose tarp kolonų [vienoje pusėje] stovi šv. karalius ir kankinys Zigmantas, o kitoje – šv. princas ir išpažinėjas Kazimieras. Viršuje šiuos tris apatinius tarpsnius vainikuoja ilgesnė „viršutinė plokštuma“ [turbūt, frontonas], kurioje šv. Dvasia balandžio pavidalu, siunčianti tolyn tviskančius spindulius [šv. Dvasia spindulių aureolėje]; abiejose jos [t. y. „viršutinės plokštumos“] galuose ant paties šelmens kiekvienas ant savo pakyls (?) stovi šv. Petras ir šv. Paulius. Viršutinę dalį užbaigia „slegia“ triumfuojančio Kristaus atvaizdas; abipus jo „čia ir ten“ du angelai, pastatyti ant savo bazių, užbaigia visą kūrinį. Prie tokio dailaus statinio prisidėjo ir auksinė lempa, pakabinta prie šventųjų palaikų altoriaus, vertinama 6000 auksinių.⁴⁴

⁴³ Archivum Romanum Societatis Iesu, Lith. 38–II, fol. 251v (rankraščio nuorašas Pauliaus Rabikausko archyve Vilniaus jėzuitų namuose). Už pagalbą ieškant šio šaltinio ypatingą padėką reiškiu istorikui Liudui Jovaišai.

⁴⁴ Vertė Liudas Jovaiša.

Pagal šį aprašymą, kuris laikytinas geriausiu ir tiksliausiu iš visų turimų, galime susidaryti vaizdą, kaip maždaug šv. Kazimiero altorius galėjo atrodyti. Juodmedžio altoriai, gausiai dekoruoti sidabro reljefais bei skulptūromis, XVI a. pabaigoje ir XVII a. pirmame trečdalyje buvo gaminami Vokietijoje bei Danijoje. Stambiausias tuomet sidabro skulptūrų gamybos centras buvo Augsburgas. Augsburgio meistrai XVII a. pradžioje pagamino plačiausiai žinomą Bavarijos elektorių rezidencijoje Miunchene įrengtos relikvijų koplyčios altorių. Privačios maldyklos statusą koplyčiai suteikė ir jos interjerą 1607–1614 m. įrengė kunigaikštis Maksimilijonas I su žmona Elzbieta⁴⁵. Ir kitur Europoje panašių altorių meninė raiška atspindėjo užsakovų atgailą ir pamaldumą. Šlėzvingo kunigaikščių rezidencijoje Husume 1619 m. našle likusi kunigaikštienė Augusta pietiniame korpuse įrengė koplyčią, kurioje 1620 m. Augsburgio auksakalys Albrechtas von Hornas pastatė 260 cm aukščio ir 175 cm pločio juodmedžio altorių su sidabro plastika⁴⁶. Dar vieną panašų altorių žinome buvusį įrengtą Danijos karalių pilyje Frederiksborge⁴⁷. Visi šie altoriai turi vieną bendrą bruožą: jų kompozicijoje centrinę dalį užima Nukryžiuotųjų scena arba reljefinis Golgotos vaizdas su Nukryžiuotojo ir prie kryžiaus būdinių švč. Mergelės Marijos, šv. Jono bei šv. Magdalenos skulptūromis. Taip XVII a. pradžios juodmedžio altoriuose išryškintas Kristaus kančios motyvas. Neabejotina, kad tai buvo patys brangiausi ir techninio atlikimo prasme vieni sudėtingiausių sakralinės dailės kūrinių visoje Europoje. Galima spėti, kad ir Vilniaus šv. Kazimiero koplyčios altorius turėjo panašiai atrodyti⁴⁸.

Straipsnyje apie šv. Kazimiero koplyčios altorių Jamskis iškėlė įdomią hipotezę, kad Čenstakavos vienuolyno bažnyčioje Dievo Motinos

⁴⁵ *Silber und Gold: Augsburger Goldschmiedekunst für die Höfe Europas, Bayerischen Nationalmuseums*, Bd. 1, München, 1994, S. 26, 94–101; H. Seling, *Die Kunst der Augsburger Goldschmiede 1529–1868. Meister, Marken, Werke*, Bd. 1, München, 1980, S. 54–55.

⁴⁶ *Silber und Gold*, S. 293–301; H. Seling, op. cit., S. 57; Bd. 3, S. 153, poz. 1307.

⁴⁷ C. Hernmarck, *Die Kunst der europäischen Gold- und Silberschmiede von 1450 bis 1830*, München, 1978, il. 915; *Silber und Gold*, S. 294, 298.

⁴⁸ Į šv. Kazimiero koplyčios altoriaus panašumą su minėtais Augsburgio altoriais atkreipė dėmesį Jamskis; žr. P. J. Jamski, op. cit., s. 60–62.

koplyčioje juodmedžio altoriuje esančios sidabrinės Augsburgio meistrų angelų skulptūros galėjusios būti atvežtos iš Vilniaus katedros⁴⁹. Augsburgio sidabro žinovas Helmutas Selingas, apžiūrėjęs Čenstakavos statulas, konstatavo, kad jas apie 1629 m. sukūrė šio miesto auksakaliai Hansas Jacobas Bairas I arba jo sūnus Bairas II, o Dievo Motinos su kūdikiu skulptūra yra 1625 m. Hanso Andreaso Anthoni kūrinys. Maža to, išlikę karaliaus Zigmanto Vazos įgalioto sidabrui pirkti atstovo ir Augsburgio auksakalių atstovo 1629 m. rašyti laišakai aiškiai rodo, kad karalius rūpinosi užsakyti sidabrines altorines skulptūras pas auksakalį Hansą Jacobą Bairą I, kuris jau anksčiau buvo persiuntęs altoriaus modelį. Sugretinę šias žinias, Čenstakavos altoriaus sidabrines skulptūras tyrinėję t. Janas Golonka ir Selingas suabejojo, kad jos galėjo būti pagamintos šiam altoriui, kuris buvo pradėtas statyti tik 1645 m. Žinant, kad 1655–1661 m. laikotarpiu ir Šiaurės karo metais dalis Vilniaus kapitulos archyvo ir zakristijos vertybių buvo slepiama Čenstakavos paulinų vienuolyne, galimybė, kad kai kas galėjo ten ir likti, atrodo labai reali. Visa ši informacija bei 1650 m. Čenstakavos altoriaus piešinys yra minėtame Jamskio straipsnyje. O toliau pateikiame tai, ko jame nėra.

Surastas į jėzuitų kroniką įtrauktas Šv. Kazimiero koplyčios altoriaus 1636 m. aprašymas privertė pasidomėti vieno žymiausių Zigmanto ir Vladislovo Vazų dvaro dailininkų, architekto ir muzikanto Giovanni Battisto Gisleni (1600–1672) išlikusiais projektais. Be kitos įvairiapusės veiklos Gisleni buvo ypatingas tuo, kad kūrė medinių altorių projektus bažnyčioms. Varšuvos Archeologijos ir etnologijos instituto archyve saugoma jau mirusios tyrinėtojos Ninos Miks-Rudkowskos surinkta medžiaga apie Gisleni projektų rinkinius Londone ir Milane⁵⁰. Kita Gisleni piešinių dalis išliko Dresdene⁵¹. Šių

⁴⁹ Ibid., s. 62–66.

⁵⁰ Instytut Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie, archiwum, nr 162/62, cz. 1, 2 ir 200/88; N. Miks-Rudkowska, *Zbiory projektów i rysunków architektonicznych z XVII wieku. Maszynopis z lat 1977–1978*. Šiame darbe autorė per fotografavo ir aprašė 116 piešinių iš *Sir John Soane's Museum* Londone (vol. 121) ir 118 iš *Gabinetto dei disegni Castello Sforzesco* Milane (*Collezione Martinelli*).

⁵¹ Staatliche Kunstsammlungen, Kupferstich Kabinett, vad. *Chiaveri* eskizų rinkinys, inv. Nr. Ca. 67.

piešinių fotografijas galima apžiūrėti Varšuvos meno instituto fototeke (vad. *Szkicownik drezdeński*). Visi trys Gisleni projektų rinkiniai lenkų tyrinėtojų žinomi nuo XX a. septinto aštunto dešimtmečio, naujausias publikacijas su ankstesne bibliografija paskelbė Stanisławas Mossakowski⁵². Tačiau šio straipsnio autorei yra žinoma, kad iš išlikusių Gisleni parengtų altorių projektų (20 variantų Londone ir 10 Dresdene) publikuoti ir su konkrečia vieta susieti tik du, identifikuojami kaip Čenstakavos Dievo Motinos paveikslo altoriaus parengiamieji projektai⁵³. Tuo tarpu peržiūrėjus Gisleni eskizus, galima pasakyti, kad kai kurie jo altorių projektai stebėtinai panašūs į pacituotą Šv. Kazimiero koplyčios altoriaus aprašymą. Gisleni projektavo dvių tarpsnių, puošnius barokinius retabulus, kartais su spirališkai augaliniais motyvais apjuostomis kolonomis (Londonas, l. XXXVI), daugelyje projektų apatinis tarpsnis turi dvi poras kolonų, sustatytų abipus triumfo arkos, į kurią įkomponuojamas Nukryžiuotojo eskizas. Vienaime projekte kompozicija su Nukryžiuotoju, prie jo stovinčiomis Švč. Mergelės Marijos ir šv. Jono Evangelisto skulptūromis bei dviem evangelistais ir šv. Petru ir Pauliumi iš kraštų, kyla virš predelos su karste gulinčia figūra (l. XXXVIII). Kurdamas šiuos projektus Gisleni negailėjo puošnių dekoratyvinių detalių bei skulptūrų, ko nepasakys apie jo architektūrinius projektus, kuriuose matome sausokų ankstyvojo baroko formų fasadus, portalus ir langų aprėminimus. Reikia pripažinti, kad nė vienas iš minėtuose rinkiniuose išlikusių altorių projektų visais požymiais neatitinka Šv. Kazimiero altoriaus aprašymo, bet juk ir minėti Čenstakavos altoriaus projektai labai skiriasi nuo įgyvendinto varianto. Kadangi kol kas aptikta tik nedidelė Gisleni kūrybinio palikimo dalis, tikėtina, kad ateityje gali būti surasta daugiau jo piešinių. Šiame tyrimų etape kaip darbinę hipotezę galima

⁵² S. Mossakowski, *Uroczystości wawelskie w styczniu roku 1649 a projekty Giovanniego Battisty Gisleniego*, *Studia Waweliana*, 2000–2001, t. 9–10, s. 41–83; Idem, *Królowa czy podkanclerzyna? Dekoracja ołtarzowa Giovanniego Battisty Gisleniego*, *Artyści włoscy w Polsce*, Warszawa, 2004, s. 411–420.

⁵³ O. J. Golonka OSPPE, *Ołtarz Jasnogórskiej Bogurodzicy: Treści ideowe oraz artystyczne kaplicy i retabulum*, Częstochowa, 1996, s. 137, il. 118, 119.

kelti prielaidą, kad Giovanni Battista Gisleni, atvykęs į Varšuvą apie 1630 m., buvo tuojau pat priimtas į tarnybą karališkajame dvare kaip tik dėl to, kad tuo metu Zigmantas Vaza buvo labai suinteresuotas jo gabumais projektuoti įvairias dekoracijas. Svarbiausias valdovo rūpestis tuo metu buvo Šv. Kazimiero koplyčios užbaigimas. Jos altoriaus idėjinė programa ir meninė stilistika turėjo derėti prie architektūrinio dekoru ir atitikti moderniausių to meto italų dailės pasiekimus. Po šio altoriaus mensa ilsėjosi šv. Jogailaičio kūnas-relikvija, čia buvo jo kapo vieta. Tad labiausiai tikėtina, kad sukurti altoriaus projektą buvo pavesta neseniai iš Italijos per Vieną atvykusiam dailininkui.

Šv. Kazimiero koplyčia buvo ypatingas Zigmanto Vazos užsakymas. Jos reikšmę sunku pervertinti. Kaip matome, šiame tyrimų etape atsiskleidžia keletas naujų koplyčios autorystės, simbolikos bei jos meninės koncepcijos turinio aspektų. Esama nemažai argumentų, liudijančių, kad ji galėjo būti sumanyta kaip privati karaliaus ir didžiojo kunigaikščio koplyčia, neatsiejamai susijusi su jo apartamentais čia pat stovėjusiuose rūmuose. Tai liudija XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje Vakarų Europoje pasireiškusi tokių koplyčių statybos tendencija. Pastebėtina, kad nei Vavelyje, nei Varšuvoje Zigmantas Vaza nieko panašaus neįgyvendino. Koplyčią su rūmais jungusi galerija bei altoriaus tipas, artimas ankstyvajame Baroke Vakarų Europoje paplitusiems sidabro ir juodmedžio altoriams, taip pat kalba už tai, kad Vaza buvo sumanęs sustiprinti valdovo ryšio su koplyčia aspektą. Po Šv. Kazimiero koplyčios altoriumi buvo Jogailaičių dinastijos šventojo kapas, o tai suteikė šiam altoriui ypatingos reikšmės ir išskyrė jį iš kitų šio tipo altorių. Pačios koplyčios centriška kupolinė forma simbolizavo baldakimą virš šventojo kapo. Hipotezę, kad koplyčioje pastatyto medinio altoriaus projektą kūrė italas autorius, netiesiogiai patvirtina kiti XVII a. pirmoje pusėje Lietuvoje pastatyti bei juodo medžio ir aukso bei sidabro derinimu išsiskiriantys altoriai, kaip, pavyzdžiui, Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje Volpoje (fundavo Sapiegos, 1634 m.)⁵⁴, brigidžių Švč. Mergelės Marijos Apiešimo bažnyčioje

⁵⁴ Пластыка Беларусі XII–XVIII стагоддзяў, склад. Н. Высоцкая, Мінск, 1983, с. 60–62.

Gardine (fundavo Veselovskiai, 1646 m.)⁵⁵. Jų architektūros formose jaučiamas sekimas italų ankstyvojo baroko stilistika. Taip pat pastebėtina, kad abiem šiais atvejais altoriuose be kitų šventųjų buvo ir šv. Kazimiero skulptūrinis atvaizdas.

Šv. Kazimiero koplyčia buvo pirmas bandymas tuometinėje Abiejų Tautų Respublikoje pastatyti naujo tipo itališką barokinį sakralinį pastatą, viduje visą išklotą marmuru, iš išorės – smiltainiu. Ši sudėtingą uždavinį įvykdė architektas Costante Tencalla. Marmuro bei švediško smiltainio panaudojimas karališkojoje Vilniaus katedros koplyčioje, šių medžiagų estetiškos savybės padarė didžiulės įtakos visai vėlesnei XVII a. LDK barokinei architektūrai.

Kita svarbi sritis, kurioje Šv. Kazimiero koplyčia padarė didelės įtakos Lietuvos barokinei sakralinei dailei – tai sidabro skulptūrų panaudojimas jos interjero dekorui. Sidabrinis šv. Kazimiero sarkofagas buvo pirmasis tokio pobūdžio užsakymas Lietuvoje. Šiandien katedros tabernakulio dureles puošiantis sidabro reljefas – Augsburgio meistro Matthäuso Wallbaumo XVII a. trečio dešimtmečio kūrinys – taip pat galėjo pasiekti Vilnių kaip vienas iš Zigmanto Vazos arba jam artimo lygio žinovo užsakymas⁵⁶. Tokių altoriams skirtų reljefų tais laikais Lenkijoje ir Lietuvoje tikrai buvo ne vienas⁵⁷. 1623 m. rašytame testamente karalius Zigmantas Vaza brangiausias jo širdžiai vertybes paskirstė savo sūnums, paminėdamas bažnytinčius Augsburgio meistrų dirbinius, tarp jų ir brangų altorėlį, kuriuos užrašė būsimam kardinolui Jonui Albertui (m. 1634)⁵⁸.

Gausiai sidabru išpuoštas juodmedžio altorius, kalstyti sidabro balreljefai ant koplyčios sienų, žmogaus dydžio sidabro statulos – šis įspū-

⁵⁵ M. Kałamajska-Saeed, Kościół brygidek w Grodnie, *Sztuka ziem wschodnich Rzeczypospolitej XVI–XVIII w.*, s. 349–379, il. 1. Brigidžių bažnyčios Gardine altoriai sunaikinti po Antrojo pasaulinio karo.

⁵⁶ Apie Wallbaumo kūrinius plačiau žr. H. Seling, op. cit., Bd. 3, kat. Nr. 1060.

⁵⁷ Apie kitus Wallbaumo reljefus Lietuvoje žr. B. R. Vitkauskienė, 'Ostatnia Wieczera' Mateusza Wallbauma i jej naśladowca w Wilnie, *Rzemiosło artystyczne: Materiały Sesji Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki*, t. 2, pod red. R. Bobrowa, Warszawa, 2001, s. 179–190.

⁵⁸ Biblioteka Kórnicka, rkps 292: [1623.V.5] Testament Zigmunta III. [l. 287] *Serenissimo Principis Joanni Alberti filio nostro [...] altare argenteum cum sex candelabris argenteis et Crucifixo itidem argenteo Augsburgi fabrefactis, statuam item auream S. Andrea Apostoli.*

dingas ansamblis turėjo priblokšti jį mačiusius. Koplyčią susižavėjęs aprašė pranciškonas Antonijus iš Italijos, lankęsis Vilniuje prieš 1655 m.:

Ten yra pilis, kurios viduje yra Karališkieji rūmai, lygiai taip pat ten yra Katedra, nuostabi Šlovingojo Šventojo Kazimiero kūno, kuris yra saugomas specialioje koplyčioje didžiojo altoriaus šone, šventykla, pastatyta dėka Vladislovo Vazos dosnumo ir pamaldumo iš brangaus marmuro, porfiro, kiti papuošimai, atlikti puikių architektų ir skulptorių rankų. Kupolas iš dailaus stiuko, paauskuotas su gražiais tarpusieniais, Bolonijos tapytojo Giacinto Campanos darbo. Jau nekalbant apie brangias vazas, gryno aukso šviestuvus, o kur dar sidabrinės žvakidės, šventieji papuošimai, kurie ne tik iš dosnumo minėto Karaliaus, bet iš dievobaimingumo pamaldžių katalikų nuoširdžiai suaukoti; minėtas altorius didelio aukščio iš gryno sidabro, susidedantis iš žmogaus dydžio Nukryžiuotojo ir Švenčiausiosios Mergelės su šv. Jonu, visos reljefo proporcijos naujoviškos, likusi bažnyčios dalis gražiai pastatyta su daug prabangių koplyčių, priklausančių įvairiems didikams fundatoriams, gausiai dvasininkijai, seminaristams ir kanauninkams.⁵⁹

Augsburgo auksakalių kūriniai, puošę Šv. Kazimiero koplyčios altorių, paskatino ir kitus Lietuvos užsakovus įsigyti šio auksakalystės centro dirbinius. Šv. Kazimiero koplyčios sidabro dekoras inicijuvo visoje Europoje mėgiamų Augsburgo auksakalių reljefinių sidabro dirbinių arba juos mėgdžiojančių kūrinių panaudojimą kituose LDK sakralinių pastatų interjeruose.

⁵⁹ Dokumento nuorašas: Instytut Sztuki PAN w Warszawie, Zbiory specjalne, Teki Kiesz-kowskiego, dział „Do Zamków wileńskich“, t. 571–579v (originalas – Biblioteca Vaticana, Ms. Ottoboniani Nr. 2477, p. 284–317). X. *Antoni de Sociis Franciscus, Roma, le 28 Ottobre 1657. Breve raguaglio del Regno di Polonia e suoi distretti con l'origine de Missionarii della Religione Serafica de Min. Conventi, Roma 1657. [...] Vi è uno cast [...] dentro del quale e congiunto il Palaggio Reale, parime [...] vi e sita la catedrale tempore celebre per il corpo del Glorioso S. Casimiro, che in essa si conserva in Capella particolare à fianchi dell'altare maggiore, soustamente fabricante dalla liberalità e pietà di Vladislao IV di prettosi marmi, porfidi a altri abbellimenti per mano di exelenti architetti e scultori. La cuppola con vaghissimi stu [...] indorati con belle tramezzate, opera di Giacinto Campano Pittore Bolegnese. Tralascio le ricchezze de' vasi, lampade di puro oro, non che d'argento, candelieri apparati sacri che non solo dalla liberalità di detto Re, mà dalla divotime de' pii Cattolici largamente offert; la cona di detto altere di grande altura e di puro argento, consistente in un crocifisso di stature d'un huomo con la Beata Vergine e S. Giovanni della moderno proportioni di tutto rilievo, il resto della chiesa di bella fabrica, quantita di ricche capelle giurditioni di diversi signori fondatori numerosa di clero, seminaristi e canonici. Vertè Aušra Baniulytė ir Paola Fertoli.*

Birutė Rūta Vitkauskienė

King Sigismund Vasa's commissions in Vilnius' Lower Castle

Summary

The article presents new archive sources concerned the building and the decoration of the baroque Chapel of St. Casimir adjacent to Vilnius Cathedral (Capella Regia). The new materials reveal the problem related to the author and the project of the Chapel, as well as the problems of the payments for the foreign architects worked in Vilnius. The new Chapel of St. Casimir was dedicated to the victory of the Polish-Lithuanian Commonwealth against Moscow, thus the occasion for realising this monument did not arise until after 1619. The process of founding the Chapel was examined in the light of the sources concerned the reconstruction of the Royal Palace in 1610–1631. The King conceived of the possibility to connect his private apartments, built in the western wing of the Palace (they were finished around 1627, as we can see from the document transcribed in the Metrica of Lithuania), to the eastern side of the Cathedral, creating thereby a direct passage between the King's rooms and the Chapel of St. Casimir. Thus his project was very similar to the arrangement at the Escorial Palace built in 1586 by Philip II in Spain. Newly discovered correspondence between the Treasurer of Lithuania Steponas Pacas (Stephan Pac) and the Supervisor of Vilnius Castle Petrus Nonhart during the period between 1623 and 1631 present new facts about the building of the Chapel of St. Casimir. The most important person in this process was the Italian architect Costante Tencalla, who arrived in Vilnius with his brother stonemason Giacomo on the 25th of December, 1623. Costante Tencalla received the highest pay for his services. He was responsible for furnishing of the new Royal apartments with marble fireplaces, for the measurement of imported Belgian marble and Gottland sandstone blocks destined for the Chapel, as well as for the realisation of the entire project. He was also the head of the four or five stonemasons' teams, which cut and carved sandstone and marble. Costante Tencalla's brother Giacomo worked in Vilnius in 1643–1644 when he completed the gallery between the Royal Palace and the Chapel of St. Casimir. The lists compiled for Sigismund III Vasa by the Treasurer Stephan Pac around 1630–1631 show that the King used to receive detailed information about the building. He wanted to go to Vilnius, but was prevented by plague. Sigismund III Vasa died in Warsaw on the 30th of April, 1632, and never saw the realisation of his magnificent idea.

The Chapel of St. Casimir is akin to other private *oratoria* in the royal palaces of Europe. The description of the Chapel's altar in 1636 shows that it corresponded to the type of reliquary altars which can be found in the Reichenkapelle in Munich,

as well as in Husum and in Frederiksborg. The silversmiths from Augsburg executed the silver figures for the Chapel's altar. Probably some of them survived in Częstochowa. It is possible to raise the hypothesis about the execution of the project of the ebony altar by royal architect Giovanni Battista Gisleni. But the altar of the Chapel of St. Casimir was not a simple *Reliquienaltar*. The silver reliquary-sarcophagus above its altar indicated that the Chapel of St. Casimir was built as a *confessio*, the grave or *sepulchrum* of a prince of the Jagellonian dynasty, St. Casimir the Confessor. Thus it places the Chapel on a higher rank of ecclesiastical buildings, and this is why the plan of the monument is central and mounted with a dome. The Chapel's interior, as we see from the description by an Italian monk, was opulent. Novel architectural features and silver-plated decoration of the Chapel of St. Casimir had profound impact on other baroque buildings in Lithuania.